

Bernardo Atxagaren unibertso literarioa (1976-1988) Literatura eta kritika

Iñaki ALDEKOA

Nire jardunak "Espresionismoaren eragina Bernardo Atxagaren obran: 1976-1982" zuen izenburu. Eta "zuen" diot, ezen gonbite honi baietz esan eta handik gutxira Ur Apalategik argitaratu berri duen (eta argitaratzear dagoen besteren bat) irakurtzeko aukera izan nuelarik, Bernardo Atxaga idazlearen eta Obaba imajinarioaren inguruan gogoeta berri bat egitera jarri nintzen. Beraz, ordurako idatzita neuzkanak albora utzi, eta Ur Apalategik Uztaro aldizkarian "Atxaga post-obabarra edo literatura autonomoaren heteronomizazioa" (1998) izenburuarekin argitaratutako artikulua nire gaurko saio honen gogoeta bide bihurtu nuen. Izan ere, egile edo literatur lan bati buruz eginiko edozein ekarpen berrik, egileari buruzko ordura arteko sistematizazio eta interpretazio maila, egoe-ra berri batera birregokitu beharra ekarri ohi du ezinbestean. Hau da, orain artean Atxagaren sormen lanetan eta hari buruzko interpretazioetan arduratu denak badauki Ur Apalategiren jardunari ere arreta jarri behar diola eta, nola edo hala, saiatu egilearen literatur lanak eta hark sortutako jardun desberdinak planu berri batean ikusten. Azken finean egileak berak nahi ala ez, bere literatur lanek sortutako jardun horiek guztiek unibertso bakar bat osatzen dute, eta garbi bereiztuta egonik ere gure artean zein den literaturari dagokion esparrua eta haren interpretazioei dagokiena, bi esparruak "unibertso atxagiarra" edo izendatu beharko genukeen espa-

rru zabalagoaren partaide dira. Dena den, azpimarratu nahiko nuke egilearen literatur lanaren eta hari buruzko gogoeten arteko bereizketarena. Eta, jakina, bereizketa borondate honetan zenbaterainoko enfasia jartzen den, literatur lanari buruz egon daitezkeen ikuspuntuak ere bereiztuz joan daitezke. Adibidez, dekonstruktibista zorrotz batentzat literatur testua ez litzateke testu berri bat eraikitzeko aitzaki baino: diskurtso baten gainean eraikitako meta-diskurtsoa.

Mahairatu dezadan neure ikuspegia eta has gaitezen kartak banatzen. Niretzako lehentasun erabatekoa du literatur lanak, eta hari buruzko jardun dotoreena ere motel agertzen da sormen lanaren alboan. Agerian uzten dudanez, ni eskola zaharrekoa naiz, hau da, literaturak gordeko ez balu zer misterioitsu bat, irakurlearen baitan aholku, kontsolamendu edo, norbere buruaz eta aldi berean besterenaz ni neu ez izan arren nirearen antzeko txikitasunean anaitzen gaituenaz, halako pietate igurtzi bat edo sortzeko ahalmenik ez balu literaturak, ez litzaidake literaturaren “negozio” hau interesatuko. Nik ez dakit poesia askorik irakurtzen den, edo poetak beren artean irakurri ahala agortzen dituzten argitarapenak, edo aspaldidanik poesiarik interesgarriena musikarekin batera transmititu zaigun; ziur dakidana zera da, goragoko lerro horietan adierazitakoa ere badela, alegia, poesiaren kanta baten, nobelaren edo ipuin baten aurrean sentimendu hori, esperientzia hori, halaxe senti daitekeela.

Beste ikuspegi batzuk era badira, esate baterako, F. Jamenson-ek bere kritika marxistaren aipu buru jasotzen duen gisa, ez dago kultur dokumenturik “barbarie” dokumentua ere ez denik. Pierre Bourdieu-ren sozionalisiatik (1995), eta haren ildotik Ur Apalategik (1999) adieraziko lukeen gisa, nirea otoitza izango litzateke, hau da, literatura modernoak bere autonomiaren gailurrean sortutako liturgia berri bateko fededunaren jarduna. Hau da, nirea jardun fenomenologiko-metafisikoa izango litzateke. Hau da erlijio moderno bat. Eta, egia da gainera, poesia modernoak erlijio zaharra ordezkatu zuela, eta nobelaren esparruan Flaubert-engandik hona, edo beste arteetan pinturarekin (Monet-ekin) edo musika-ekin, berdintsu.

Gauzak horrela adieraziz, nik uste jokua banatuta dagoela. Eta, jardun desberdinen solasa ere ziurtatuta dagoela. Egokiera honetan lehentasuna lukeen galdera hauxe da: zein da jardun desberdinetan literatur testuak (jatorrizkoak, badaezpada ere azpimarratzea hobea) hartzen duen garrantzia? (Garbi utz dezadan jardun eta diskurtso hitzak zentzu bera dutela nire artikulua honetan). Horren arabera banatuko lirateke literatur lanaren inguruko jardun desberdinak. Beharbada Sartrek aspaldi jaurtitako galderetara itzuli beharko genuke berriz: zergatik idatzi, zertarako eta zeinentzat? Hau da: zer da literatura?

Formalistengandik azken konstruktibistenganaino nahiko da testuarekin, estrukturalismoaren ekarpen guztia artefakto linguistiko eta sistematikora errenditu da. Literaturaren konotazio ahalmena gorabehera testuak hersten ditu haren birtualtasun guztiak. Ez dago azaleko/sakoneko gerra zaharrik: azala eta sakona bat da. Idazleak adierazi nahi zuena testua bera da. Marx-en, Nietzscheren eta Freud-en “sospetxaren” edo susmagarritasunaren eskolatik begiratuta, berriz, gezurra da idazle bat idatzi duen testuaren egiazko barne-motibazioaren jabe denik. Hau da, motibazio literario bati erantzuten diolakoan beste zerbait, beste dokumentu, beste diskurtso edo beste zerbait egiten du oharkabean. Ez, idazle batek azken finean ez daki kontzienteki zer idazten duen: marxistentzat klase borroka eta ideologiaren morroi da, nietzschianoentzat idazten duena idatzi botere abantailaren leihan murgilduta agertzen zaigu idazlea, eta Freud-en psikoanalititik begiratuta, berriz, testua idazlearen inkontzientearen morroi da.

Pierre Bourdieu-ren *Les règles de l'art, Genèse et structure du champ littéraire* (1992) liburuan egiten duena azken batean zera da, “sospetxaren” ikuspegitik sortutako hiru eredu arteko diskurtso integratzaile bateratu bat, non, jada, ezingo dugun esan, esate baterako, idazle bat ez dela idazten hasten esperientziak eta ideiak dituelako, baizik eta liburuak irakurri dituelako; esan dugun bezala, halakorik ezingo dugu baieztatu Bourdieu-ren diskurtsoaren soziologian agertzen zaizkigun “literatur instituzioa”, “literaturaren autonomia” eta “kanonizazioaren” testuingurutik begiratuta. P. Bourdieu-ren ikuspegi soziologikoenetik begiratuta, idazle batek ez luke idatziko liburuak irakurri ondoren antzeko zerbait idatzi

nahiko lukeelako, baizik eta idazle izan nahiko lukeelako. Literaturaren autonomiaren instituzionalizatzearen poderioz, literaturaren heteronomizatze bat ere etorri delako. Hortik Ur Apalategiren lanaren izenburua: "Atxaga post-obabarra edo literatura autonomoaren heteronomizazioa" (1999).

P. Bourdieu-ren literatur instituzionalizatu honetan, eta "sos-petxaren" eskolako bigarren ikuspuntu bateratura pasatzen naiz, idazleen arteko atergabeko lehia da nagusi. Nietzsche-ren ikuspegiari, mundua atomoen borroka eternal kaotiko baten emaitza baino ez zen; honako honetan lehia hori literatur instituzioaren barruan gertatzen da, belaunaldi borrokak eta interes pertsonalen eta botere borondate erresuma gaiztoa bihurtu da instituzio hori. Gauzak horrela, Freud-en ekarritik Bourdieu-ri gehien interesatuko zaiona erlijioarena da, hau da, Freud-ek "El porvenir de una ilusión" deritzan lanean bildu zuen ikuspegia. Ilusioa da hemen kontzeptu nagusia. Azken finean, literatur instituzionalizatu hori ilusio pseudo-erlijioso baten gainean baizik ez da sostengatzen. Ilusio pseudo-erlijioso hori, hau da, literaturak berak, edo arteak orohar, bere autonomizatze sasoian bere burua gizentzeko eraikitako diskurtso erlijioso hori desaktibatuko bagenu, Artearen Elizaren liturgia osoa gainbehera eroriko litzaiguke. Ez da kasualitatea Bourdieu-k erabiltzen dituen hiztegi nagusi horretan ilusio, binkulazio, adhesio, joku ilusiozko, eta abar agertzea, ez eta Max Weber-en Erlijioaren inguruko lanetan oinarritutako kontzeptualizazioez baliatzea hein handi batean.

Ikuspegi honetatik begiratuta, artearen erresuma "farandula" ikaragarri bat da, eta "farandula" horren ikusle/kritikoa soilik ohartzeko da "farandula" baten aurrean dagoela, hau da, berak bakarrik du literatura instituzionalizatuaren barruko espektakuluaz ohartzeko distantzia nahikoa. Jakina, ikuspegi pribilegiatu hori ezingo lukete inoiz eskuratu kritika hermeneutikoak edo ahistorikoak, hau da, testuaren interpretazioarekin lana egiten dutenak. Hau da, testuak bere azalean esaten duena baino gehiago adierazten duela onarturik ere, jakinean egilearen munduko neke, poz, perplejitate eta deskalabroak azken batean norbere fantasmak modu berezi batean oretuta daudela diskurtso literarioan; hori guztia jakinda, kritiko-hermeneutak testuaren baitan jarriko du arreta

gehiena, eta saiatuko da ikuspegi historiko, psikoanalitiko eta abarretik lortutako informazioa harik eta orekatuen testuratzten. Jada esana dugu kritika sozioanalitikoaren ikuspegitik horrelako saiok eliza barruko praktikak lirakeela, fedearen (fede artistikoaren) sekularizatze aurreko praktika. Kultur superstizioaren eta kultur fetitxismoaren eragileak izan dira gainera; sekulartze ondorengo ikuspegiak, berriz, kritikari bati derrigorrezkoa zaion distantzia zientifikoa ekarriko du, eta ikuspegi berri honetatik artearen espektakulua ilusio baino ez da.

Harrigarria da ikustea diskurtso hegemoniko guztiak jubilatzen ondoren, P. Bourdieu soziologoak nola eutsi nahi izan dion bere ikuspuntu pribilegiatuari babesa emango dion zientziaren mitoari.

Jakina, honaino iritsi ondoren, bakoitzak bere kartekin jokatu beharko du; hala ere, alde aurretik, jokuaren arauak zeintzuk diren zehaztu beharko ditugu denon artean. Esate baterako, esan, bada, literaturaren funtzionamendua soziala dela, hau da, konbentzionalki edo kulturalki antolatutako jarduna. Edo beste honako arau hau ezarri: diskurtso guztiak bere barne koherentzia, oreka eta aberastasunaren arabera baloratuko direla; eta onartu beharko dugu Foucault-en hitzetan, diskurtsoa (eta beraz literatura ere bai) ez dela desirak (nahiak) azaleratzen (edo estaltzen) duena soilik, baita nahiaren objektua bera ere. Eta literaturaz eta egileez ari baldin bagara, ba nolabaiteko irakurle konpetente edo kritikoen arteko nolahalako komunitate batek erabaki beharko du diskurtso horien eta ahots horien pertinentziaz. Nork bestela? Diskurtsoaren persuasio gaitasuna (zentzurik erretorikoenean) eta diskurtsoaren potentzialitate edo sendotasunak erabakiko lukete pertinentzia horren alde. Gauzak horrela, inor ez dago soberan hemen, eta diskurtso desberdin eta aldi berean inkompletuen osagarritasunetik abiatuko ginatke gure lan hipotesietan.

Hemendik aurrerakoa Ur Apalategiren "Atxaga post-obabarra edo literatura autonomoaren heteronomizazioa" oinarritzat hartuz egingo dut nire ibilbidea.

Aipatutako Ur Apalategiren lanak arrazoizko gogoeta asko eskaintzen dizkigu, eta maiz fresko historiko bikainak. Horiek ez ditut hemen aipatuko. Nire gaurko gaiarekin zuzenean zerikusia duten datu konkretuez arduratuko naiz. Alde horretatik Apalategi-

ren lan herena baino ez dut nire eztabaidarako erabiliko, ezen bere artikulua izenburuan dioen bezala, Atxaga post-obabarraz arduratzen baita gehien bat. Nirea, ordea, 1976tik 1988ra arteko sasoiar arduratuko da.

Zein zaila den erabakitzea ze barne/kanpo eraginek (motiba-ziok) bultzatzen duten idazle bat luma hartu eta idazten jartzera? Zeintzuk ote *Maldan Beherako* ibilbideari uko egin eta *Harri eta Herriko* poesia sozialari ekiteko barne/kanpoko arrazoiak? Zeintzuk ote R. Saizarbitoriaren arrazoiak *Egunero hasten delako* nobela garai hartan eta euskal literaturaren esparruan hain nobedosoari ekiteko? Zeintzuk ote B. Atxagaren eta J. Sarrionandiarenak saiatu zuten ildoari ekiteko? Zein gauza ederra litzatekeen idazketaren eta harreraren (produkzioaren/rezepzioaren) historia sendo bat gurean. Azken batean, irakurketaren historia bat erakitzea litzateke ahalegin horren asmoa. Irakurketaren historia sakona errebindikatzen ari naizen honetan gehiago arduratzen nau, idazle-irakurlearen testuinguru kognitiboak, testuinguru sozio-kulturalak. Izan ere, testuinguru mental hori idazle-irakurleari bitzitea egokitu zaizkion muga sozio-historikoaren barruan gertatzen bada ere, ezin da soilik haiek markatutako espazio/denbora murrizgarrien kontra eraiki, gainditu egiten baititu. Esate baterako, nola imajinatu Ramon Saizarbitoriaren *Egunero hasten delako* nobelaren sorketa, kontuan izan gabe zer irakurtzen zuen egileak edo zer literatura klase gustatzen zitzaion irakurtzea? Ze, azken finean, topikoa den erantzun hori, alegia, irakurtzea gustatuko litzaiokeen zerbait idazten saiatzen dela idazlea, neurri handi batean egia da gurean. Eta horren arrazoia oso simplea da: ezer edo ia ezer ez zegoelako euskal literaturan. Ze pisu zuen horretan 68ko maiatzaren sentsibilitatean egosten ari zenak? Handia. Hori egilearen egoera sozio-kulturean, bere egitura mentalean zegoen, egoera kultural hori azkeneko erraietaraino zegoen idazlearen baitan errota. Ekuazio bera aplikatu dakioke Txillardegiri existentzialismoari dagokionez edo Arestiri Espainian praktikatzen zen poesia sozialari buruz. Niretzako frankismopeko egoera sozio-historikoa bezain importantea da Arestiren kasurako Blas de Oteroren poesia gertutik ezagutu, sentitu eta bere baitan ondo errota izana. Jakina dagoela kanpoko eraginik, baina nondik datorkio gehienetan tes-

tinguru horri erantzuna emateko kapazidade formala? Nondik testuinguru soziohistoriko hori ulertu eta barne eskema kognitiboetan jasotzeko dohaia? Nire ustetan literaturaren beraren enboretik datorkio laguntzarik erabakiorrena, literatur-tradiziotik bertatik. Txillardegik ez zuen ezer asmatu, ezta Arestik eta Saizarbitoriak ere, Mendebaldeko kultur tradizio literarioan ez zegoenik. Beraiei egitea gustatuko litzaiekeen literatura, irakurtzea gustatuko litzaiekeena egiten saiatu ziren euskaraz; ustez ulertzen zutelako literatura hori eta egokitu zitzairen mundua jasotzeko baliu zuelako, hain justu.

Eta Bernardo Atxagaren norabideaz, zer? Bada, beste hainbeste. Gorago aipatutakoen lanak bezala sentsibilitate berri bati erantzutera zetorren Atxaga. Beste irakurketa batzuk, beste gusto bat, eta beste irakurle modelo bat eskatzen zuena. *Ziutateaz* garaitik *Etiopiaraino* izan zuen irakurle urri baina leial harengandik *Bi anai* eta *Obabakoak* liburuetan izango zuen irakurle zabalago batera egin zuen jauzia. Bernardo Atxagak beste irakurketa batzuk zituen gogoko, beste kartografia literario bat patrikan (garai hartako bere hitzaldietan behin baino gehiagotan ibiliak), beste literatur eredu bat eta idazle eredu bat eskaini zizkigun. Izan ere, Borgesek aspaldi esan zuen moduan, artista batek bi sormen mota edo ekoizpen eskaintzen baititu: konbentzionalki sormen lantzat hartu izan dena bata, eta bere buruaz artistak lantzen duen proiektzioa bestea. Bi eredu ba: sormen lana eta artista izateko modu bat. Eta, egia esan, B. Atxagak ere ez zuen asmatuta zegoenetik ezer berririk asmatu. Mirandek, Txillardegik, Arestik eta Saizarbitoriak egin zuten moduan, euskal literatura esparru txiki eta umilean aktualizatu egin zuen handik eta hemendik bereganatua. P. Bourdieu-k ondo azaltzen du artistaren eredu horren arkeologia; jakina, Bourdieuk berak ere izan ditu horretan askoz ere maisu hobeak. Dena den badago P. Bourdieu-ren lan garrantzitsuan nire ikuspegiaren aldera ere lerratu daitekeen gogoetarik; izan ere, soziologo eta historiazale zorrotzak hara zer dioen:

La historia nos aporta una enseñanza importante: estamos en un juego en el que todas las jugadas que se hacen hoy, aquí o allá, ya han sido jugadas, desde el rechazo político y el retorno a lo religioso hasta la resistencia a la acción de un poder políti-

co hostile a los quehaceres intelectuales, pasando por la sublevación contra el poder de los que algunos llaman hoy los medios de comunicación o el abandono desencantado de las utopías revolucionarias. (494)

Claudio Magrisek duela gutxi esaten zuen bezala, G. Flaubert-en *L'Education sentimentale* nobelaren ostean beste nobelarik idatzi ez balitz ere gure artean, mendebaldarron sentsibilitatea funtsean adierazita egongo zela. Flaubert-i buruz esandakoa aplikatu dakioke Baudelaire-ri poesiari dagokionez.

L'Education sentimentale nobelan desagertu da abentura. Nobela horretan erabat desagertu da intriga; ordura arteko nobelaren bizkarrezurra zen istorioa (nobelak zerbait kontatzen bazuen istorio bat kontatzen baitzuen), ito egin da nobela honetan. *L'Education sentimentale* horretatixe garatu zen "naturalismoaren eskola" eta mugimendu literarioa. 1890 inguruan sinbolismoaren ingurutik, eta Stevenson-en abenturazko tradizio inglesa errebindikatzen zutenen aldetik iritsi zen Zola eta nobelagile errealisten aurkako erantzuna. Huysmans-ek *A rebours* (1884) nobelak errealismoaren agortze eta nekearen testigantza bat eskaini zuen.

Villiers de L'Isle Adam-en *Ipuin Krudelak* edo Marcel Schwob-en *Bizitza Imaginarioak* liburuek jada ahaztutako magia eta emozio poetikoa, erromantikoagoa edo idealagoa, berreskuratzeko premia larria erakusten dute.

Eleberri errealistak bizitzaren alderdirik arrunten eta intranzendentaleetan jarri zuen bere arreta. Ez da ezer gertatzen nobela horietan, bizitzaren beraren ñabardurak dira irakurleak desfile monotono eta aspertuan igarotzen ikusten dituenak. Stevenson-en *Altxor Uharteak*, ordea, beste liburu klase bat eskaintzen zion M. Schwob-i, abenturaren eta emozioaren xarma. Sinbolismoaren saso horretan, 1890ko urteetan, ipuinaren aldeko eta nobela errealistaren aurkako erreakzioak batera iritsi ziren. Villiers de L'Isle Adam eta M. Schwob-ek, Baudelaire eta Poe-renganainoko tradizioa errebindikatu zuten. Ordura arteko nobela errealista arruntzat joaz, atmosfera aldaberri baten alde egin zuen belau-naldi berriak, poesiari eta ipuinari genero egokiagoak iritziz. Urte

horiexetan –1890ko urteetan– hartu zuen ipuinak bere tankera definitiboa, gaur egun ezagutzen zaion forma modernoa.

Ziutateaz nobelatik *Etiopiara* bitartean abangoardien eraginpean eta geroago Borges en galbahetik pasatako Pottekoen ikuspegiak ere ez al du aurreko mende bukaerako jokaldia errepikatu gurean, ia bakarrik protagonistak aldatuz, han Flaubert eta Zola direlarik eta gurean Txillardeggi, Saizarbitoria (batez ere bigarrena, gutxiago J. A. Arrieta) eta B. Atxaga eta J. Sarrionandia bestetik?

Esandako guztiaren ondoan ahula aurkitzen dut “Atxagaren ibilbide eredugarria” azpigituluan Apalategik dioen hau:

Nola ez ikusi Joxe Irazu gizabanakoaren abentura ekonomiko-biografikoaren atzean garrantzi handiko apustu sinbolikoa dagoela? Euskal literatur esparru bereizi eta burujabe bat osatzeko behar diren baldintza soziologikoak elkartzen ari diren une historikoaz baliatuz ikastolen ugaltzea, horren ondorio zuzena den irakurle-klase alfabetatu baten merkaturatzea, euskararen ofizializatzea, euskal instituzioen babes juridiko eta laguntza ekonomikoaren aukera... “idazle asteasuarrak, literatur-sistema baten ahalezkotasunaren sinetsiaz, epe labur, er-tain eta luzerako apostua egiten du.

Aurreraxeago, berriz, honela dio: “Idazleak garbi dakusa autonomiaren oinarrizko baldintza merkatu egonkor batean aurkitzen dela... Atxagak hezkuntza sistema berriaren beharrek sortzen duten merkatuan dakusa irtenbide bat”.

Egia esan, oso ahula iruditzen zait diskurtso hori; ezen, 77tik aurrera idatzitako testuen norabidea gertutik jarraituz gero, ipuin askoren bertsio ugarien berri duenak badaki ez dela prolema hori merkatu legeen oharkuntza zorrotzago edo lausoagoarekin konpontzen. Idazleak ere, irakurleok bezalaxe, hazi egiten dira, heldu egiten dira, eta horretan badu zerikusi zuzenik adinak, hala idazletzaren ofizioan nola munduaren ikuspegi sakontzeko.

Atxagak 1980a baino lehenago idatzitako zenbait ipuinetan espresionismoaren edo mundu alemanaren arrasto nabaria dago, 80tik aurrera idatzitakoetan desagertuz joan zena. “Klaus Hanhn” ipuinaren lehen idazketa hartu: edo ipuin harekin batera Hordagok ateratako 21 liburuan argitaratu arren, *Obabakoak* liburuan jaso ez

zena. Horiekin batera, guztietan paradigmaticoena gerta daitekeena, "Ipuin bat bost minututan izkribatzeko", edo "Margarethe Heinrich" eta abar. Sasoi horretan, 78-80 inguru horretan argitaratu ziren ipuinak berridatzi egin ziren, eta historiaz eta mundu esperientziaz sendotu gutxinaka-gutxinaka. "Ipuin bat bost minututan izkribatzeko" ipuinak, esate baterako, ez zuen apenas ikuturik ere jasan. Noiz hasi zen, baina, bilakaera hori? Nik uste *Obaba* lur imajinarioarekin topo egin zuenean. Aurrerantzean paisaje al-daberritu horrek disziplina eta estilo berria eskatuko dizkio egileari; eta, uste ez badugu ere, paisaje batek kontatzeko era guztiz alda dezake. Hori egileak berak esan beharrekoa da, ordea. Paisaje baten aurrean, egileak ezin du paisaje horren testigu izan edozein modu eta tonutan. Tonu hori –mistika badirudi ere– ez du egileak erabakitzen bakarrik, Obabak ere zeresan handia eta erabakiorra izan zuen horretan.

Ur Apalategiri eta, bide batez euskal kritikaren munduan bide beretsuetatik ibilia den Joseba Gabilondori beste matizazio xume bat egin nahi nieke, Obabaren eta komunitate abertzalearen paretotasunean modu setatian insistitzen dutelarik. Honela dio Ur Apalategik:

Hau da, komunitate abertzalearen sinbolo den Obabako norma sozial estuetatik kanpo bizitzen ahalegintzen den bikotearen osagaietako lehenak idazlearen burujabetza ideologiko eta ekonomikoaren xedea errepresentatuko luke –Deniel elbarritu gozozalea Atxaga idazle pulsio libidinal ekonomikoaren sinbolizapen bezala ulertu daiteke...– bikotearen bigarren osagaiak nagusiki abertzalea izaten jarraitzen duen irakurlegoarekiko atxikimendu edo lotura tragikoa eta masokista errepresentatuko lukeen bitarteanæ Paulo...

Idazle autonomistak euskaraz idatzi nahi du bere obra baina irakurlego euskaldunak (hots, bere publiko potentzialak) ez du ulertzen zer den euskaraz idatzi arren helburu nagusitzat ez daukan literaturtasuna, eta are gutxiago ulertzen du literaturtasun hori lortzeko idazleari behar-beharrezkoa zaiola irakurleak berak lehentasun gisara ikusten dituen proiektu nazionala eta hizkuntzaren zaintza bigarren plano batean ezartzea.

Ikuspegi horrek dexente zor dio J. Gabilondok *Obabakoak* liburuari buruz idatzitako artikuluei. Eta Gabilondorenekin batera, Apalategik J. A. Arrietaren ikuspegi hertsia jasotzen du, non esaten duen ez dituela entenditzen ez abertzale eta ez anti-abertzale (beraz martzianoak edo) deklaratzeko diren listoak. Egia esan, ikuspegi hori umorez hartzekoa litzateke, burua gehixeago altxatzeko ezintasun patetiko baten adierazgarri ez balitz gertatuko.

Dena den, eta gurera etorri, esan, ez zaidala oso ideia ona iruditzen "Obaba = komunitate abertzalea" lotura hori. Nik esango nuke faltsua dela. Obabak, historikoki zerbait adieraztera behartuko bagenu, erosoago agertuko luke abertzaletasuna zabaldu eta sartu aurreko garaia. Obaba abertzaletasunaren sarrera baino lehenagokoa da, zaharragoa, tradizionalagoa. Hara, ni Oñatikoa naiz, ba nire auzoan gerra sortu zenean nazionalistei bizkaitarrak esaten zitzairen, abertzale/ez-abertzale bereizketa hori askoz ere beranduago etorri zen: abertzaleak jende kultuak eta ikasiak ziren, kaleko jendea, baserri eta mendietakoa ez zen enteratu ere egin. Baina *Garoa* nobela Arantzazu bidean dago girotua. "Baserria" abertzaletasunak mitifikatu duen paisaje idealizatu baino ez da. *Garoa* idatzi zuenak -Tx. Agirrek- ezta urrutitik ere ez zuen hango jendea ezagutu. Are gogorragoa egiten zait J. Gabilondok "inkonziante abertzaleaz" hitzegiten duenean bere artikuluetan, "Modernismoaren jarauntsia euskal literaturan" (1994) artikuluan honela mintzo da J. Gabilondo:

Obaba gure inkonziante abertzalearen proiektziogune da. Obaba azkenean euskal abertzaletasun historikoari zordun baitzaio.

Egia esan, Freud-engandik eta Jung-engandik ikasitakoaren arabera, beti pentsatu izan dut "inkonziantea" kontzeptuak pultsio zahar, atabiko eta baldarren erresumaz hitz egiten zigula. Gure baitan belaunaldiz belaunaldi pausatutako pultsio kontrola-ezinen erresuma da inkonziantea. Abertzaletasuna, berriz, atzo goizeko kontua da inoren inkonziantean bizirauteko.

Uste dut nire antzera pentsatu behar zuela B. Atxagak 1982 euskal literaturaren krisiari buruz galdetu ziotelarik eman zuen erantzunari erreparatzen badiogu (Otto eta Fritz-en txisteaz baliatuz, gogoeta hauxe egin zuen):

Orain arteko literaturgile gehienek Ottorena egin dute: arlo ezagun batera mugatu, han "argia" (Zeruko Argia, somete!) zegoe-lako. Baserrira jo dute (baserri, diot, eta ez "mendi"; baserriaren literatura ez da mendiaren literatura, edo mendiarena da baina galbahe ideologiko-folklore-giletik pasea: niri ez zait "Garoa" interesatzen EHko mendian ezagutu dudan jendea Joanes eta abarren antipodetan dago) ba hori, baserrira jo dutela, txanpona (idem literatura) aurkitu gabe. Oraingo krisia, beste gauzaren artean, argitik urruntzeari zor zaio.

Eta abertzaletasunaren kontuarekin amaitzeko jakin nahiko nuke non kokatuko lukeen J. A. Arrietak goragoko eskema hertsiki horretan Arestiren abertzaletasuna ala ez-abertzaletasuna. Ze, egia esan, Arestiren *Harri eta Herriko* "Aitaren etxea" eta *Euskal Harriatik* aurreragokoa ez dira bat eta bera. Arestik harreman gatazkatsua izan zuen ikuspegi abertzale hertsiko munduarekin, 1972ean hementxe Baionan Oskorrirekin batera eskainitako kantaldia lekuko.

Nik uste abertzaletasuna/ez-abertzaletasuna eta halako kategoria ideologikoak ez direla oso emankorrak literatura eta artea juzkatzeko. Nik uste arrazazko idazle baten aurrean halako kategoriak ahulegiak gertatzen direla, hori baino motibo eragingarriagoak daude, inondik ere. Kontua da, beharbada gure artean arrazazko idazleak oso gutxi direla. Baina hori beste prolema bat litzateke. Nire jardunarekin amaituko dut agindu bezala *Obabakoak* argitarapenaren urtearekin.

Liburu horren salmentak direla eta, matizazio txiki bat egin nahi nioke Ur Apalategiri.

Honela dio Urrek: "Datu ezaguna da, eta adierazgarria zinez, *Obabakoak*-en euskarazko bertsioaren salmentak Sari Nazionala erdietsi ondoren soilik egin zutela benetan gora".

Egia da gora egin zutela, baina Urrek erabiltzen duen "soilik" hori sobra legoke; ezen *Obabakoak* liburua 1988ko uztailaren bukaeran agertu zen eta handik abendura bitartean 4.247 ale saldu ziren. Beraz, gure artean inork gutxik saltzen zuen hainbeste sari famatuaren aurretik ere. Beste datu bat, *Bi anai* argitaratu zuen urtean 6.119 ale saldu zituen egileak. Beraz, Sariak bultzada handia eman ziola bai, baina matizatuta hori ere.